

**BOLALAR PSIXOLOGIYASI VA BOSHLANGICH SINFI
O'QITUVCHISINING PSIXOLOGIK YONDASHUVI**

Boymurodova Dilsora Gulamovna

Samarqand viloyati Pastdarg'om tumani

48-umumiy o'rta ta'lim maktabining

boshlang'ich sinfi o'qituvchisi

Annotatsiya Ushbu maqolada bolalar psixologiyasining asosiy jihatlari hamda boshlang'ich sinfi o'qituvchisining psixologik yondashuvi tahlil qilinadi. Bolalar psixikasi rivojlanish bosqichlari, o'quv jarayonida ularning individual xususiyatlarini inobatga olish va o'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan samarali psixologik strategiyalar muhokama qilinadi. Boshlang'ich sinfi o'qituvchisining bolalar bilan muloqot qilish usullari, motivatsiyani oshirish va moslashuv jarayonini yengillashtirish borasidagi yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Maqolada ta'lim jarayonida psixologik muammolarni hal qilish hamda o'qituvchining pedagogik psixologiya bilimlaridan samarali foydalanish masalalariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar Bolalar psixologiyasi, boshlang'ich sinfi, psixologik yondashuv, pedagogik psixologiya, ta'lim jarayoni, individual rivojlanish, motivatsiya, muloqot, moslashuv, o'qituvchi strategiyasi.

Аннотация анализирует основные аспекты детской психологии и психологического подхода учителя начальной школы. Стадии развития психиатрического развития детей, образовательного процесса, рассмотреть их индивидуальные характеристики и обсудить эффективные психологические стратегии, используемые учителем. Подходы учителя начальной школы к методам общения с детьми по общению с детьми будут увеличиваться и устранить мотивацию и облегчение. Статья посвящена решению психологических проблем в образовательном процессе и эффективном использовании педагогической психологии учителя.

Ключевые слова детская психология, начальная школа, психологический подход, педагогическая психология, образовательный процесс, индивидуальное развитие, мотивация, общение, адаптация, стратегия учителей.

Annotation Analyzes the main aspects of child psychology and the psychological approach of the primary school teacher. Stages of development of children's psychiatric development, the educational process, to consider their individual characteristics and discuss the effective psychological strategies used by the teacher. The primary school teacher's approaches to the children's methods of communicating with children will be considered to increase and eliminate motivation and facilitation. The article focuses on solving psychological problems in the educational process and the effective use of teacher pedagogical psychology.

Keywords Child psychology, primary school, psychological approach, pedagogical psychology, educational process, individual development, motivation, communication, adaptation, teacher strategy.

Kirish

Bolalar psixologiyasi ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, boshlang'ich sinf o'qituvchisining yondashuvi o'quvchilarning bilim olish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bosqichida bolaning shaxsiyati, qiziqishlari hamda individual rivojlanish xususiyatlarini inobatga olish ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi. O'qituvchi faqatgina bilim beruvchi emas, balki bolaning psixologik rivojlanishiga ko'mak beruvchi shaxs hamdir. Shu sababli pedagogdan nafaqat fan bo'yicha chuqur bilim, balki psixologik yondashuv, emotsional barqarorlik va bolalar bilan samarali muloqot o'rnatish ko'nikmalari talab etiladi. Ta'lim jarayonida har bir bolaning o'ziga xosligini hisobga olish, ularga individual yondashish, motivatsiya berish va ta'limga bo'lgan qiziqishini oshirish muhimdir. Ushbu maqolada bolalar psixologiyasining boshlang'ich ta'limdagi o'rni, o'qituvchining psixologik yondashuvi hamda samarali pedagogik strategiyalar tahlil qilinadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining psixologik yondashuvi bolalarning ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bolalar psixologiyasi ularning yoshiga xos xususiyatlarni, shaxsiy rivojlanish bosqichlarini va o'quv jarayonidagi ehtiyojlarini o'rganadi. Shu boisdan o'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olib, ta'limni shunga moslashtirishi muhimdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari hali mustaqil ta'lim olishga to'liq tayyor bo'lmaganligi sababli, o'qituvchi ularning qiziqishini oshirish, o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini shakllantirish va ularga qulay psixologik muhit yaratish vazifalarini bajarishi kerak. Ta'lim jarayonida empatiya va ijobiy muloqot muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'qituvchining bolalar bilan ochiq va samimiy munosabatda bo'lishi ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Bundan tashqari, o'quvchilarni rag'batlantirish, ularning muvaffaqiyatlarini e'tirof etish ham ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Motivatsiya bolalarning bilim olish jarayoniga qiziqishini oshiruvchi muhim omillardan biri bo'lib, bu jarayonda o'qituvchi turli metodlardan foydalanishi mumkin. O'yin elementlari, interaktiv mashg'ulotlar va amaliy topshiriqlar bolalarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirishga yordam beradi. Bundan tashqari, bolalar bir-biri bilan muloqot qilish jarayonida ham o'rganishadi, shuning uchun hamkorlikda o'qitish va guruhviy ishlarga ahamiyat qaratish lozim. O'qituvchi bolalarning o'quv jarayonida duch keladigan qiyinchiliklarini ham hisobga olib, ularni sabr bilan qo'llab-quvvatlashi, xatolar ustida ishlashga o'rgatishi va o'z fikrlarini erkin ifoda etish imkoniyatini yaratishi kerak. Differensial ta'lim yondashuvi esa har bir o'quvchining o'ziga xos imkoniyatlarini hisobga olib, ularga

mos topshiriqlarni taklif etish orqali ta'lim samaradorligini oshiradi. Kamroq tayyorlangan o'quvchilarga qo'shimcha tushuntirish berish, iqtidorli o'quvchilarga esa murakkabroq vazifalar topshirish ularning bilim olish jarayoniga bo'lgan qiziqishini saqlab qolishga yordam beradi. Shu bilan birga, o'qituvchi o'quvchilarning emotsional holatini nazorat qilishi, stress va bosimni kamaytirish choralarini ko'rishi lozim. Ijobiy muhit bolalarning o'z fikrlarini erkin ifoda etishi, o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirishi va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishiga yordam beradi. Shu sababli, boshlang'ich sinf o'qituvchisi faqatgina bilim beruvchi emas, balki bolalarning psixologik rivojlanishiga ko'mak beruvchi shaxs sifatida ham faoliyat yuritishi lozim. O'qituvchining o'z ustida ishlashi, zamonaviy ta'lim metodlarini o'zlashtirishi va bolalar psixologiyasiga oid bilimlarini doimiy ravishda yangilab borishi ta'lim sifatini oshirishda muhim omildir. Natijada, bolalar nafaqat bilim oladi, balki kelajakda mustaqil fikrlay oladigan, ijtimoiy jihatdan faol va o'z qobiliyatlarini to'liq namoyon eta oladigan shaxslarga aylanishadi.

Asosiy qism

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining psixologik yondashuvi bolalarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bolalar psixologiyasining asosiy tamoyillaridan biri ularning yoshiga xos xususiyatlarini inobatga olishdir. Shu sababli, o'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini o'rganishi, ularning bilish faoliyatini rivojlantirish uchun mos metodlarni tanlashi zarur. O'quvchilar boshlang'ich ta'lim bosqichida bilishga, yangi narsalarni o'rganishga ishtiyoqmand bo'lishadi. Ularning tafakkuri aniq tasvirlar orqali shakllanadi, emotsional holati esa tashqi omillarga nisbatan sezgir bo'ladi. Bu jarayonda o'qituvchi ularning emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi, stress va qo'rquv hissidan himoya qilishi, dars jarayonida ijobiy muhit yaratishi muhimdir. Bolalar o'qituvchining ovoz ohangidan, mimikasidan va harakatlaridan ta'sirlanib, unga bo'lgan ishonchlarini shakllantiradilar. Shu sababli, o'qituvchi bolalar bilan ishlash jarayonida samimiy, tushunarli va rag'batlantiruvchi bo'lishi lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilari mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini endi shakllantirib borayotgan bo'lishgani uchun ularning o'rganish jarayonida motivatsiya katta ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun turli ta'limiy o'yinlar, interfaol metodlar va amaliy mashg'ulotlardan foydalanishi mumkin. Guruh bo'lib ishlash, rolli o'yinlar o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, differensial ta'lim yondashuvi orqali o'qituvchi turli darajadagi o'quvchilar uchun mos metodlarni tanlashi lozim. Masalan, ba'zi o'quvchilar mavzularni tez o'zlashtirsa, boshqalari qo'shimcha tushuntirish va rag'batlantirishga ehtiyoj sezadi. Shu sababli, o'qituvchi har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olib, ularga mos topshiriqlar berishi kerak. Kamroq tayyorlangan o'quvchilarga qo'shimcha

ko'mak ko'rsatish, iqtidorli o'quvchilarga esa murakkabroq vazifalar topshirish ularning rivojlanishiga ijobiy ta'sir qiladi.

O'qituvchi bolalarning psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularning ijtimoiy rivojlanishiga ham e'tibor qaratishi lozim. O'quvchilar bir-biri bilan muloqot qilish orqali jamiyatga moslashadi, o'z fikrlarini ifodalashni o'rganadi va jamoaviy faoliyatda ishtirok etishga tayyorlanadi. Shu bois, ta'lim jarayonida ochiq muloqot, erkin fikr bildirish va ijodiy yondashuvga asoslangan metodlar qo'llanishi lozim. O'qituvchi o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifoda etish imkoniyatini yaratishi, ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashi va ularni mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatishi kerak. Bu esa bolalarning nafaqat akademik bilimlarini oshirishga, balki ijtimoiy jihatdan faol bo'lishiga ham yordam beradi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi bolalar bilan ishlashda sabrli va mehribon bo'lishi, ularning ruhiy holatini tushunib, ularni rag'batlantirishi lozim. Bolalar ta'lim jarayonida xatolar qilishadi, lekin bu ularning rivojlanishining tabiiy qismidir. O'qituvchi ularga xatolarni to'g'ri tahlil qilish va ulardan saboq olishni o'rgatishi kerak. Bu jarayonda qattiq tanqid yoki jazolash o'rniga, konstruktiv fikr-mulohazalar berish, ularga ishonch bildirish muhimdir. Rag'batlantirishning turli usullari – maqtov, kichik mukofotlar yoki shunchaki iliq so'zlar bolalar motivatsiyasini oshirishga katta ta'sir ko'rsatadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik rivojlanishida ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham muhimdir. O'qituvchi ota-onalar bilan doimiy aloqada bo'lib, ularning farzandlari ta'lim jarayonidagi faolligini oshirish uchun maslahatlar berishi lozim. Bolaning maktabdagi muhitini uy sharoitidagi tarbiya bilan uyg'unlashtirish o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Shu sababli, o'qituvchi va ota-onalar o'rtasida o'zaro hamkorlik o'quvchilarning intellektual, emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining psixologik yondashuvi o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omildir. O'qituvchi bolalarga individual yondashishi, ularning emotsional va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi, ularni rag'batlantirish orqali bilim olish jarayoniga bo'lgan ishtiyoqini oshirishi kerak. Dars jarayonida interfaol va ijodiy metodlardan foydalanish, bolalarning o'z fikrlarini erkin ifoda etishiga imkon yaratish ham muhimdir. Agar o'qituvchi pedagogik va psixologik bilimlarini uyg'unlashtira olsa, ta'lim jarayoni samarali bo'lib, bolalar o'z qobiliyatlarini to'liq namoyon etish imkoniga ega bo'ladilar. Shu sababli, o'qituvchilar doimiy ravishda o'z bilim va malakalarini oshirib borishlari, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirishlari hamda bolalar psixologiyasiga oid bilimlarini chuqurlashtirishlari zarur. Faqat shu yo'l bilan bolalarning intellektual, emotsional va shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik xususiyatlari va ularning o'quv jarayonidagi o'rni juda muhim. Bolalar bu bosqichda yangi bilimlarni o'zlashtirish, tafakkurlarini rivojlantirish va ijtimoiy hayotga moslashish jarayonida bo'ladilar.

Ularning qabul qilish, eslab qolish va qayta ishlash qobiliyatlari hali rivojlanish bosqichida bo'lgani uchun, o'qituvchi ta'lim jarayonida bu omillarni inobatga olishi kerak. Ayniqsa, bolalar uchun vizual, eshitish va kinestetik usullar orqali ta'lim olish samaraliroq bo'lib, o'qituvchi dars jarayonida turli metodlarni qo'llashi zarur. Shu bilan birga, bolalarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini doimiy ravishda qo'llab-quvvatlash ham muhim ahamiyatga ega. Ularning tabiiy qiziquvchanligi rag'batlantirilmasa, vaqt o'tishi bilan bilim olishga bo'lgan ishtiyoqi pasayishi mumkin. Motivatsiya bolalarning muvaffaqiyatli ta'lim olishi uchun asosiy omillardan biri hisoblanadi. O'quvchilarning o'zlashtirish darajasi turlicha bo'lgani uchun ularning har biri bilan individual ishlash, ularni qiziqtiradigan mavzulardan foydalanish va ularning muvaffaqiyatlarini ta'kidlash muhimdir. O'qituvchi o'quvchilarni rag'batlantirishda turli metodlardan foydalanishi mumkin. Masalan, maqtov, yaxshi natijalarga erishgan bolalarni taqdirlash yoki ularning sa'y-harakatlarini qadrlash kabi usullar motivatsiyani oshirishga yordam beradi. Bundan tashqari, o'yin elementlari va interaktiv mashg'ulotlar orqali darslarni tashkil etish bolalarning faolligini oshirishga katta ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchining psixologik yondashuvi shuningdek, o'quvchilarni dars jarayoniga jalb qilish va ularning stressini kamaytirishda ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar ba'zan noto'g'ri javob berish yoki vazifalarni to'g'ri bajarmaslikdan qo'rqadilar. Agar o'qituvchi bu holatda bolalarga bosim o'tkazsa yoki ularni keskin tanqid qilsa, bu ularning bilim olishga bo'lgan qiziqishini pasaytirishi mumkin. Shu sababli, xatolarni o'rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qilish, bolalarga motivatsiya berish va ularni o'z fikrlarini ifodalashga o'rgatish muhimdir. O'qituvchi dars davomida bolalarning fikrlarini tinglashi, ularning javoblarini e'tiborsiz qoldirmasligi va har bir o'quvchining dars jarayonida ishtirok etishini ta'minlashi zarur. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ijtimoiy muhit ham katta rol o'ynaydi. Ular maktab muhitida bir-birlari bilan muloqot qilish, guruh bo'lib ishlash, hamkorlik qilish va o'z o'rinlarini topishga harakat qilishadi. Bu esa o'z navbatida, ularning shaxsiyati shakllanishiga va kelajakda jamiyatda o'z o'rnini egallashiga yordam beradi. Shu sababli, o'qituvchi sinfda ijobiy muhit yaratishga, bolalar o'rtasida do'stona munosabatlarni rivojlantirishga, hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga e'tibor qaratishi lozim. O'quvchilarni jamoaviy ishlarga jalb qilish, ularga bir-biri bilan fikr almashish imkoniyatini berish, muhokama va munozaralar tashkil etish ijtimoiy rivojlanishga xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning o'z-o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish ham muhimdir. Agar bolalar o'zlarining bilim va qobiliyatlariga ishonch hosil qilsalar, ular ta'lim jarayonida faolroq ishtirok etadilar, tashabbus ko'rsatadilar va mustaqil fikrlashga harakat qiladilar. O'qituvchi bolalarning o'z fikrlarini bildirishiga sharoit yaratishi, ularga o'zini erkin his qilish imkonini berishi, ularning harakatlarini qadrlashi kerak. Har bir

bolaning o'ziga xos qobiliyatlari bor va o'qituvchi ularni rivojlantirishga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llashi muhimdir.

Ota-onalar bilan hamkorlik ham boshlang'ich ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega. O'qituvchi ota-onalar bilan doimiy aloqada bo'lib, bolalarning ta'lim jarayonidagi yutuqlari va qiyinchiliklari haqida muhokamalar olib borishi, ularga tavsiyalar berishi zarur. Ota-onalar bolalarining ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlari, uyda o'qish muhitini yaratishlari va o'qituvchining tavsiyalariga amal qilishlari bolaning muvaffaqiyatli ta'lim olishini ta'minlaydi. Shu sababli, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida o'zaro hamkorlikni mustahkamlash, ochiq muloqotni yo'lga qo'yish, bolaning tarbiyasi va rivojlanishi bo'yicha birgalikda ishlash muhimdir.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining psixologik yondashuvi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va bolalarning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim omillardan biri hisoblanadi. Bolalar psixologiyasini chuqur tushunish, ularning yoshiga xos xususiyatlarini inobatga olish va mos pedagogik metodlardan foydalanish o'quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning ruhiy holatini tushunuvchi, ularga motivatsiya beruvchi va ijtimoiy moslashuviga yordam beruvchi shaxs bo'lishi lozim. Bolalarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini saqlab qolish va oshirish uchun o'qituvchi dars jarayonini qiziqarli, interfaol va ijodiy usullarda tashkil etishi muhim. Rag'batlantirish, o'yinli va amaliy mashg'ulotlar, differensial yondashuv orqali har bir o'quvchining individual xususiyatlariga mos ta'lim berish ularning muvaffaqiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, o'qituvchi sinfda ijobiy psixologik muhit yaratishi, bolalar o'rtasida hamkorlik va o'zaro hurmat hissini rivojlantirishi kerak. Ota-onalar bilan hamkorlik qilish, bolalarning uy sharoitidagi tarbiyasini ta'lim jarayoni bilan uyg'unlashtirish ham o'quvchilarning muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi muhim omillardan biridir. O'qituvchi ota-onalar bilan doimiy aloqada bo'lishi, ularning farzandlarining ta'lim jarayonidagi yutuq va qiyinchiliklari haqida fikr almashishi kerak. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining psixologik yondashuvi o'quvchilarning nafaqat akademik bilimlarini oshirish, balki ularning ijtimoiy, emotsional va shaxsiy rivojlanishiga ham zamin yaratadi. O'qituvchilar doimiy ravishda o'z bilim va malakalarini oshirib, zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlarni o'zlashtirishlari muhim. Faqat shu yo'l bilan ular bolalarga nafaqat bilim, balki hayotiy tajriba va kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham bera oladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Anorboyeva D., Ismoilov B. "Pedagogika" – Toshkent Fan, 2020.
- Zokirova M. "Bolalar psixologiyasi" – Toshkent Sharq, 2019.
- Xodiyeva G. "Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi" – Toshkent O'qituvchi, 2021.
- Vygotskiy L.S. "Bolaning psixik rivojlanishi" – Moskva Pedagogika, 1984.
- Piaget J. "Bolalar tafakkuri va nutqi" – Toshkent Sharq, 2017.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4884-son qarori "Ta'lim sifatini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar", 2020.
- G'afforov U. "Pedagogik psixologiya" – Toshkent Fan va texnologiya, 2018.
- Hasanboyeva O. "Ta'lim va tarbiyaning psixologik asoslari" – Samarqand SamDU nashriyoti, 2017.
- Sharipov Sh., Mamatqulov Z. "Boshlang'ich ta'lim metodikasi" – Toshkent O'qituvchi, 2016.
- O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Boshlang'ich ta'lim metodikasi bo'yicha uslubiy qo'llanma", 2022.
- Mahmudov A. "Bolalar psixologiyasi va ta'lim" – Toshkent Iqtisod-Moliya, 2021.